

ŻOŁNIERZE BIAŁOSTOCKIEJ NIEPODLEGŁOŚCI

listopad 1918 – luty 1919

K O S S A K

T A D E U S Z

Data i miejsce urodzenia: 1 stycznia 1857 r. w Paryżu
Data i miejsce śmierci: 3 lipca 1935 r. w Górkach Wielkich (pochowany na miejscowym cmentarzu ewangelicko-katolickim)
Imiona rodziców: Juliusz i Zofia (z domu Gałczyńska)
Stan cywilny: żonaty z Anną Kisielnicką
Imiona dzieci: Zygmunt, Zofia (ur. 10 sierpnia 1889 r.)
Narodowość: polska
Wyznanie: rzymsko-katolickie
Stopień wojskowy: major
Oddział macierzysty WP: 2. pułk strzelców konnych

WYKSZTAŁCENIE CYWILNE

Gimnazjum św. Anny w Krakowie
Wydział Przyrodniczy Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

WYKSZTAŁCENIE WOJSKOWE

Szkoła kawaleryjska przy 1. Regimencie Ułanów
armii austro-węgierskiej w Krakowie
Kurs dla wyższych oficerów jazdy w Warszawie (1920-1921)

DATA WSTĄPIENIA DO ARMII OBCEJ

1878 r. (armia austro-węgierska)

DATA WSTĄPIENIA DO WOJSKA POLSKIEGO

1 października 1918 r.

RODZAJ BRONI

Kawaleria

ZNAJOMOŚĆ JĘZYKÓW OBCYCH

j. francuski, j. niemiecki (w mowie i piśmie)

ZNAJOMOŚĆ KRAJÓW

Austria, Francja, Niemcy, Rosja, Ukraina

RANY I KONTUZJE

Lekko ranny w nogę w marcu 1918 r. na Ukrainie

<p style="text-align: center;">ODZNACZENIA</p>	<p style="text-align: center;">Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski Krzyż Walecznych Medal Niepodległości</p>
<p style="text-align: center;">OPINIE / POCHWAŁY</p>	<p><i>Przez cały czas operacji w roku 1919 przeciwko Ukraińcom i bolszewikom rotmistrz Kossak Tadeusz niejednokrotnie swoimi wybitnymi czynami bojowymi, kiedy ryzykując życiem wypełniał zawsze z powodzeniem nieraz bardzo trudne zadania /bitwy: pod Siemigranami, kol. Pokosy, Kryłów, Satyjew/ zwrócił uwagę na siebie jako na dzielnego oficera, zasługującego bezwarunkowo na nagrody – gen. ppor. Stefan Suszyński (opinia dowódcy V Brygady Jazdy z 1921 r.)</i></p> <p><i>Posiada dostateczne uzdolnienia wiadomości i doświadczenie wojskowe. Orientuje się i decyduje nieco powoli, lecz dosyć dobrze. Wskutek innych zalet będzie dobrze wpływał na wojskowe wychowanie oficerów – gen. ppor. Aureli Serda-Teodorski (opinia zastępcy generalnego inspektora jazdy z października 1920 r.)</i></p>
<p style="text-align: center;">DATY MIANOWIAŃ OFICERSKICH</p>	<p style="text-align: center;">1 stycznia 1881 r. – podporucznik 1 października 1885 r. – porucznik 1917 r. – podrotmistrz 13 listopada 1918 r. - rotmistrz 1 kwietnia 1920 r. – major</p>
<p style="text-align: center;">PRZEBIEG SŁUŻBY WOJSKOWEJ DO 1 LISTOPADA 1918 ROKU</p>	<ul style="list-style-type: none"> - w 1878 r. wstępuje jako jednoroczny ochotnik do służby wojskowej w oddziałach jazdy armii austro-węgierskiej, - od 1 października 1879 r. kształci się wojskowo w szkole kadetów przy 1. Regimentzie Ułanów w Krakowie, - 1 marca 1880 r. mianowany młodszym podoficerem (unterofcierzem) tego pułku, a 1 lipca awansowany na stopień kadeta wachmistrza, - po zdaniu stosownego egzaminu na oficera służby czynnej otrzymuje z dniem 1 stycznia 1881 r. pierwszy stopień oficerski – podporucznika (leutnanta), - 1 października 1885 r. awansowany na stopień porucznika (oberleutnanta) 1. Regimentu Ułanów w Krakowie, - w 1889 r. żegna się całkowicie ze służbą liniową w tym pułku i jako rotmistrz II klasy zostaje przeniesiony do stacjonującego w Samborze 3. Regimentu Ułanów Landwehry, - w tym samym roku zajął się administrowaniem majątku ziemskiego w Kośminie k. Puław na terenie Królestwa Polskiego, - w czasie rewolucji 1905/1906 r. mianowany tajnym starostą powiatu puławskiego, - za pracę oświatową i narodowe uświadamianie miejscowej ludności polskiej osadzony przez władze rosyjskie w lubelskim więzieniu, w którym przebywał od 3 lutego do 23 maja 1906 r.,

	<ul style="list-style-type: none"> - 15 listopada 1906 r. uwolniony od zarzutów na mocy wyroku sądowego, - w 1910 r. wyjeżdża z Królestwa i na stałe osiedla się na Podolu, gdzie prowadzi dzierzawione od hrabiego Józefa Potockiego gospodarstwo rolne w Skoworódkach k. Starokonstantynowa, - tam zastaje go wybuch I wojny światowej, a w 1917 rewolucja lutowa w Rosji, - w latach 1917-1918, razem z podolskimi ziemianami, wspiera finansowo formujące się na Ukrainie oddziały polskie, podległe rozkazom gen. Eugeniusza de Henning Michaleisa i gen. Aleksandra Osińskiego (II i III Korpus Polski), - w tym samym okresie włącza się w formalną organizację 2. pułku ułanów, prowadząc jednocześnie w Starokonstantynowie biuro werbunkowe dla wstępujących do niego żołnierzy i ochotników, - w drugiej połowie marca 1918 r. udaje mu się szczęśliwie przetransportować koleją tabor 2. pułku ułanów z Antonin do Bobrujska, w miejsce koncentracji głównych sił I Korpusu Polskiego gen. Józefa Dowbora-Muśnickiego, - od 1 kwietnia 1918 r. oficer liniowy tego pułku w stopniu porucznika, - po rozbrojeniu I Korpusu Polskiego przez Niemców zostaje 22 maja 1918 r. zdemobilizowany i na początku lipca powraca do swojego gospodarstwa na Podolu, - pod koniec października 1918 r. przyjeżdża do Warszawy i zgłasza się do służby liniowej w szeregach jazdy odradzającego się Wojska Polskiego.
<p>PRZEBIEG SŁUŻBY LINIOWEJ W WOJSKU POLSKIM</p>	<ul style="list-style-type: none"> - 6 listopada 1918 r. reskryptem Rady Regencyjnej przyjęty do służby w szeregach Wojska Polskiego w stopniu rotmistrza, z grupy byłych oficerów I Korpusu Polskiego i armii rosyjskiej, - mimo chęci dalszej służby liniowej w organizowanym na nowo 2. pułku ułanów formuje od 13 listopada 1918 r. w Mińsku Mazowieckim i Warszawie, na rozkaz gen. Tadeusza Rozwadowskiego (ówczesnego szefa Sztabu Generalnego), ochotniczy Szwadron Ułanów Województwa Warszawskiego, - 4-5 stycznia 1919 r. uczestniczy nieświadomie w prawicowym zamachu stanu w stolicy, kierowanym wojskowo przez płk. Mariana Żegotę-Januszajtisa, - 19 lutego 1919 r. liczący 110 szabel i 2 karabiny maszynowe szwadron rtm. Kossaka bierze udział w zajęciu Białegostoku przez Grupę Operacyjną płk. Stanisława Dziewulskiego, - do czerwca 1919 r. dowodzi szwadronem i dywizjonem jazdy w ramach działań bojowych prowadzonych przeciwko bolszewikom przez Grupę Zaniemeńską w rejonie Wołkowyska, Mostów nad Niemnem, Możejkowa (za udział w tej bitwie został przedstawiony przez płk. Dziewulskiego do odznaczenia Srebrnym Krzyżem Orderu Wojennego Virtuti Militari, którego z niewiadomych przyczyn nigdy jednak nie otrzymał), Lidy i Ejszyszek, - na początku czerwca 1919 r. razem ze szwadronem powrócił do Warszawy, który w ramach zarządzonej reorganizacji szwadronów wojewódzkich jazdy został przemianowany kolejno

na 4. szwadron 3. pułku ułanów, 17 czerwca 1919 r. na 2. szwadron 2. pułku dragonów, 6 września 1919 r. na 2. szwadron 2. pułku strzelców konnych, a w czerwcu 1920 r. na 3. szwadron tego pułku,

- od pierwszych dni lipca 1919 r. pełni funkcję oficera ordynansowego V Brygady Jazdy, dowodzonej przez płk. Stefana Suszyńskiego,
- od sierpnia 1919 r. dowódca szwadronu jazdy dywizyjnej 6., a potem 7. Dywizji Piechoty na Froncie Śląskim gen. Franciszka Latinika (były Szwadron Ułanów Województwa Mazowieckiego),
- od 15 grudnia 1919 r. do 22 lutego 1920 r. przebywa w Krakowie, gdzie w koszarach rakowickich uzupełnienia stany liczebne szwadronu i kończy szkolenie nowoprzyjętych żołnierzy,
- 22 lutego 1920 r. wyjazd ze szwadronem do Równego na Wołyniu, a następnie przemarsz konny do garnizonu wojskowego Krzemieńca,
- do 18 października 1920 r. dowodzi kolejno szwadronem i dywizjonem strzelców konnych przydzielonych do 7. Dywizji Piechoty gen. Karola Schuberta, w okresie jej zmagających wojennych na Ukrainie (wyprawa kijowska, walki odwrotowe, obrona linii Bugu, wrześniowa ofensywa polska na Wołyniu),
- 15 lipca 1920 r. Dekretem L. 2209 Naczelnego Wodza zatwierdzony z dniem 1 kwietnia 1920 r. w stopniu majora, z przydziałem linowym do 2. pułku strzelców konnych,
- 24 września 1920 r. odesłany do Warszawy na kurs dla wyższych oficerów jazdy, zorganizowany przy szkole Sztabu Generalnego,
- 9 listopada 1920 r. Rozkazem L. 1271 MSWojsk. przeniesiony służbowo do 5. pułku ułanów na stanowisko dowódcy szwadronu zapasowego,
- 27 lutego 1921 r. Rozkazem L. 1877 MSWojsk. mianowany dowódcą szwadronu zapasowego 11. pułku ułanów,
- 1 maja 1921 r. Rozkazem L. 1649 MSWojsk. zwolniony z czynnej służby wojskowej z powodu przekroczenia granicy wieku i wkrótce po tym przeniesiony do rezerwy, a następnie w stan spoczynku,
- w 1922 r. przeprowadzka rodziny z majątku spod Starokonstantynowa do Górek Wielkich na Śląsku Cieszyńskim, gdzie zamieszkiwał aż do śmierci w dniu 3 VII 1935 r.

**UDZIAŁ W DZIAŁANIACH
NIEPODLEGŁOŚCIOWYCH NA TERENIE
BIAŁEGOSTOKU W LATACH 1915-1919**

W listopadzie 1918 r. rm. Tadeusz Kossak był z daleka od wydarzeń białostockiej niepodległości. W czasie, gdy na ulicach tego miasta doszło do rozbrajania żołnierzy niemieckiego okupanta i zaprowadzania polskiego porządku formował on w Mińsku Mazowieckim i Warszawie ochotniczy Szwadron Ułanów Województwa Mazowieckiego (Warszawskiego). Razem z nim przybył do Białegostoku dopiero w drugiej połowie lutego 1919 r. Ten wyjątkowy moment tak opisał potem w swoich wspomnieniach: *Po całodniowym oczekiwaniu w łapach doczekałem się przybycia oficera niemieckiego, z którym, po wzajemnej wymianie mandantów, pojechałem obejmować Białystok w imieniu polskich władz wojskowych polskich. – Nieszczęsny Białystok... jak on wówczas wyglądał! Dworzec zniszczony, miasto pełne śmiecia, zamarzniętych odpadów, pomyj, odchodów końskich i ludzkich, stosów nieokreślonych szczątków, w których podarte książki przeważały;*

domy rozbite, sklepy pozabijane deskami, - a wśród tej nędzy rojąca się „mniejszość narodowa”, żałująca bolszewików, a patrząca na nas z nieukrywaną niechęcią. Minąwszy nieszczęsne miasto, zajechaliśmy do koszar kawaleryjskich. Stajnie we względnym porządku, bo tam stały konie, szlachetne i czyste zwierzęta, - ale koszary żołnierskie! – jedna olbrzymia, potworna kloaka. W pierwszej chwili wydawało mi się niepodobieństwem, by koszary te mogły w ogóle kiedykolwiek stać się zdatnymi do użytku, nawet po najgruntowniejszym odnowieniu. Kto nie widział jakiego miasta pod odejściu „krasnoarmiejców”, ten nie może mieć pojęcia, co jest dzicz rosyjska... Objąwszy komendę miasta, zarządziłem pod groźbą sądu wojennego oddanie ukrytej broni i oczyszczenie natychmiastowe ulic i chodników. Toteż po kilku dniach Białystok wyglądał nieco lepiej, ludność polska, chowająca się dotychczas przed bolszewikami, zaczęła żyć normalniej i śmieiej. Otwarto Dom dla Żołnierza Polskiego, herbaciarnię na dworcu itp. Ze względu na bardzo dobrą znajomość języka niemieckiego (w mowie i piśmie) został wyznaczony przez płk. Stanisława Dzieluskiego (pierwszego polskiego komendanta wojskowego miasta) do tłumaczenia niemieckich przemówień i wygłoszenia oficjalnych podziękowań polskiego dowództwa niemieckiemu komendantowi miasta – kpt. Delhaesowi, w czasie uroczystości powitania żołnierzy polskich na białostockim Rynku Kościuszki w dniu 22 II 1919 r. Powiedział wtedy m. in., że: *Każda wojna pociąga za sobą wiele obciążeń i doświadczeń. Ale zawsze znajdują się poszczególne osoby, które w miarę możliwości starają się zmniejszyć te obciążenie. Pan kapitan jest jednym z tych i dlatego pozwoli Pan podziękować za przywitanie i złożone życzenia.* Po raz drugi rtm. Kossak odwiedził Białystok pod koniec kwietnia tegoż samego roku. Tym razem miasto zachwytiło go swoim pięknym wyglądem i czystością ulic: *Przyjechawszy do tego miasta wieczorem, zdumiony byłem różnicą między wyglądem jego dwa miesiące temu, a obecnie. Różnica pierwsza, „olśniewająca”, - to łuna światła elektrycznych, bijąca od dworca i miasta. Na stacji porządek i czystość; toż samo na ulicach; - pełno sklepów z bogatymi wystawami, ruch uliczny ożywiony, - w hoteli Ritz bal, mnóstwo ładnych toalet... .*

- Centralne Archiwum Wojskowe Wojskowego Biura Historycznego, Kolekcja Akt Personalnych i Odznaczeniowych, Tadeusz Kossak, sygn. AP 7701, I.482.93-9002a VM, KW 55/K-3083, MN 9 XI 1932.
- *Alfabetyczny spis oficerów rezerwy*, Warszawa 1922, s. 134.
- *Dziennik Personalny MSWojsk.*, 1920, nr 28, s. 644; nr 45, s. 1263.
- *Dziennik Personalny MSWojsk.*, 1921, nr 10, s. 441.
- *Dziennik Rozkazów Wojskowych*, 1918, nr 4, s. 28; nr 5, s. 47.
- K. Filipow, M. Gajewski, *Białystok wyzwolony 1919*, Białystok 2003, s. 3–24.
- M. Gajewski, *Białystok – Wolny i Niepodległy 19 luty 1919 r.*, „Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska”, 2009, nr 22, s. 39–48.
- „Głos Białostoka”, 1919, nr 37, s.3,; nr 38, s. 3; nr 42, s. 3-4.
- T. Kossak, *Wspomnienia wojenne 1918-1920*, Lublin 2018, s. 13–157.

<p>ŹRÓDŁO DANYCH BIOGRAFICZNYCH</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Z. Kossak-Szczucka, <i>Pożoga. Wspomnienia z Wołynia 1917-1919</i>, Katowice-Cieszyn 1990. - D. Maksimiuk, <i>Niepodległy Białystok Tadeusza Kossaka</i>, https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/159806,Diana-Maksimiuk-Niepodlegly-Bialystok-Tadeusza-Kossaka.html (14.07.2022). - Monitor Polski, 1932, nr 59, poz. 296, <i>Zarządzenie o nadaniu Krzyża Niepodległości z mieczami, Krzyża Niepodległości i Medalu Niepodległości</i>. - R. Rogowski, <i>Szwadron Wojewódzki Ziemi Mazowieckiej, „Stolica”</i>, 1968, nr 37, s. 15. - B. Samarski, <i>1919. Białystok rok pierwszy w prasie i innych materiałach źródłowych</i>, t. I, Białystok 2021, s. 63, 68. - A. Smoliński, <i>Jazda i artyleria konna Dywizji Litewsko-Białoruskiej oraz Grupy Poleskiej, a następnie Frontu Litewsko-Białoruskiego (luty – początek lipca 1919 r.)</i>, „Wschodni Rocznik Humanistyczny”, 2004, nr 1, s. 171–189. - A. Smoliński, <i>Ochotnicze formacje jazdy organizowane przez Tadeusza i Wojciecha Kossaków (listopad 1918 – marzec 1919 r.)</i>. <i>Przyczynek do dziejów szwadronów wojewódzkich Wojska Polskiego</i>, „Res Gestae. Czasopismo Historyczne”, 2021, nr 13, s. 56–78. - W. Tomaszewska, <i>W wirach wojny... Narracja historiograficzna jako nagromadzenie i uszczegółowienie faktów: Tadeusza Kossaka „Wspomnienia wojenne 1918-1920”</i>, [w:] <i>W drugim szeregu bohaterowie walk o niepodległość</i>, red. A. Koseski, T. Skoczek, J. Załęczny, Warszawa – Pułtusk 2019, s. 293–311.
<p>AUTOR BIOGRAMU</p>	<p style="text-align: center;">Marek Gajewski kustosz Muzeum Wojska w Białymstoku</p>